

UOT 32

**R.G.Məmmədov**

*Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyası  
sevinjzey@gmail.com*

## **“BÖYÜK İPƏK YOLU”NUN MÜASİR AZƏRBAYCANIN XARİCİ ALƏMLƏ MƏDƏNİ-HUMANİTAR ƏLAQƏLƏRİNİN İNKİŞAFINDA ROLU**

*Açar sözlər: “Böyük İpək Yolu” layihəsi, mədəniyyətlərarası inteqrasiya, Azərbaycanın geosiyasi imkanları, mədəni-humanitar əlaqələr*

Məqalədə müasir sosial elmlərin aktual problemlərindən biri araşdırılır. Tarixi Böyük İpək Yolunun bərpası və onun müasir dövrdə əhəmiyyəti bu layihəni şübhəsiz maraqlı bir araşdırma mövzusunə çevirir. Məqalədə Böyük İpək Yolunun tarixi əhəmiyyəti ilə yanaşı, onun bərpa edilməsi ilə bağlı mövcud təşəbbüslərin siyasi analizi və geosiyasi maraqların təhlili verilmişdir. Verilən təhlillər çağdaş Böyük İpək Yolunun ölkə iqtisadiyyatının inkişaf göstəricilərinin artırılmasında həyati əhəmiyyətini sübut edir. Geniş miqyaslı layihələrin sosial rifah sisteminə təsirinin təhlili tədqiqatın bir hissəsidir ki, bu məqsədlə mədəni əlaqələrin geopolitik təhlili də təmin edilmişdir. Bu, dövlətin siyasi idarəetmə sistemində yeniliklərin tətbiq olunmasına köməklik göstərir və dövlət qulluğunun funksiyalarını optimallaşdırmaq üçün aparılan islahatlarla nəticələnir. Başqa sözlə, Böyük İpək Yolunun bərpasının Azərbaycan iqtisadiyyatına böyük təsiri olduğu və ölkənin geosiyasi mövqelərinin möhkəmlənməsinə kömək etdiyi qənaətinə gəlirik.

**Р.Г.Мамедов**

## **ВЛИЯНИЕ ВЕЛИКОГО ШЕЛКОВОГО ПУТИ НА УКРЕПЛЕНИЕ КУЛЬТУРНО-ГУМАНИТАРНЫХ СВЯЗЕЙ СОВРЕМЕННОГО АЗЕРБАЙДЖАНА**

*Ключевые слова: Проект «Великий шелковый путь», межкультурная интеграция, геополитические возможности Азербайджана, культурные и гуманитарные связи*

В статье исследуется одна из актуальных проблем современных социальных наук. Реставрация исторического Великого Шелкового пути и его современное значение делают этот проект несомненно интересной темой для исследований. Наряду с исторической значимостью Великого Шелкового пути, в статье дается политический анализ текущих инициатив по его восстановлению, а также анализ геополитических интересов. Анализ данных по влиянию крупномасштабных проектов на систему социального обеспечения является частью исследования, в рамках которого нашей целью также был геополитический анализ культурных связей. Проекты по восстановлению

способствовали к внедрению нововведений в систему политического управления страной, завершившимся реформами по оптимизации функций государственной службы. Другими словами, мы приходим к выводу, что восстановление Великого шелкового пути оказывает большое влияние как на экономику, так и на расширение культурных связей Азербайджана и способствует укреплению геополитических позиций страны.

*R.G.Mammadov*

### **IMPACT OF THE GREAT SILK ROAD IN THE STRENGTHENING OF CULTURAL AND HUMANITARIAN RELATIONS OF MODERN AZERBAIJAN**

**Keywords:** *The Great Silk Road project, intercultural integration, geopolitical opportunities of Azerbaijan, cultural and humanitarian relations*

The article aims to research one of the important issues of contemporary social sciences. Restoration of historical Great Silk Way, and its contemporary significance makes it an interesting research topic. Along with historical importance of the Great Silk Way, political analysis of current initiatives of its restoration as well as analysis of geopolitical interests are provided in the article. The given data analysis prove the vital importance of the contemporary Great Silk Way in increasing the development indicators of the country's economy. Analysis of the impact of largescale projects on social welfare system is part of the research, under which, our goal was also to provide a geopolitical analysis of the cultural ties. This lead to application of innovations in political management system of the country, ending up with the reforms to optimise the functions of public service. In other words, we conclude that the restoration of the Great Silk Way has a great impact on Azerbaijan's economy, and contributes to the strenghtening of the country's geopolitical positions.

Azərbaycanın yerləşdiyi əlverişli coğrafi mövqe onu əzəldən Böyük İpək Yolunun əsas hissələrindən biri edib. Şərqi və Qərbi birləşdirən bu nəqliyyat dəhlizinin müasir dövrdə aktuallığı getdikcə artmaqdadır. İpək Yolunun dirçəlməsi prosesi 90-cı illərin əvvəllərindən başlayıb və bu gün artıq masaarxası müzakirələrdən, aktiv addımlara və regional layihələrə çevrilib. Yeni siyasi şərtlər, yeni beynəlxalq münasibətlər və iqtisadiyyatın qloballaşması zəminində mövzunun aktuallaşması bu dinamik proseslərin elmi əsaslarının araşdırılması zərurəti yaradır. İpək Yolunun dirçəlməsinin əsas müəllifi Azərbaycan olması və bir sıra dövlətlər və beynəlxalq təşkilatlarla birgə onun üzərində çalışması da elmi araşdırmanın məhz Azərbaycan reallıqları nöqtəyi-nəzərdən olmasına zərurət yaradır.

Tarixən İpək Yolunun aktiv olması həmin dəhlizdə yerləşən ölkələrin, qovşaqların və şəhərlərin inkişafını təmin edirdi. Böyük İpək Yolunun bərpası bu gün Avrasiya ticarət-iqtisadi inteqrasiyanın təmin olunması, marşrut boyu yerləşən qovşaqlarda infrastruktur inkişafı və Azərbaycan iqtisadiyyatının şaxələnməsi və

qeyri-neft sektorunun inkişafı deməkdir.

Böyük İpək Yolu yalnız yükdaşıma dəhlizi deyil, burada tarixən tacirlər fikirlərini bölüşüb, xəbər paylaşmış, mədəni mübadilə edərmişlər. Müasir mərhələdə isə yenidən İpək Yolunun siyasi, iqtisadi, mədəni və informasiya mübadiləsi körpüsü rolunda çıxış etməsinə imkan yaranıb. Bu qlobal layihənin gerçəkləşməsi qarşısında, əlbəttə ki, əngəllər və çətinliklər mövcuddur. Bunların analizi, problemlərin üzə çıxarılması və Azərbaycanın qarşısında olan perspektivləri reallıqlarla üzləşdirmək olduqca vacibdir.

Yeni minilliyin başlaması ilə mədəni sərhədlər sürətlə öz əhəmiyyətini itirir, mədəniyyətlərdə universallaşma prosesi getdikcə böyük vüsət alır. Dünyada mədəni inteqrasiyanın dərinləşdiyi regionlar sırasında “Böyük İpək Yolu”nun əhatə etdiyi coğrafiya xüsusi yer tutur. Kökləri əsrlərin dərinliklərinə gedib çıxan mədəniyyətə sahib olan bu coğrafiya müasir dövrdə xalqlar və ölkələr arasında mədəni mübadilə və humanitar əməkdaşlıq üçün çox əlverişli bir məkana çevrilmişdir.

Məlumdur ki, “Böyük İpək Yolu” tarixən mədəniyyətlərin təması şərtləndirən amillərdən biri olmaqla yanaşı, millətlər və dövlətlər arasında münasibətlərin formalaşmasına da təsir göstərmişdir. Təbii ki, bu marşrut üzrə aparılan ticarət yeni ticarət mərkəzlərinin formalaşmasına, burada yerləşən şəhərlərin iqtisadi inkişaf templərinə və əhalinin sosial vəziyyətinə təsirsiz ötüşmürdü və eyni zamanda müxtəlif mədəniyyətlərin təmsilçilərinin bir-birilə təması şərtləndirdi, ilkin mədəni-humanitar əlaqələrin əsasını qoydu. Tədqiqatçı R.S.Uluselin fikirlərinə görə, Böyük İpək Yolunun “üzərində və qollarında dünya mədəniyyətinin ən möhtəşəm maddi və mənəvi abidələri yaradılmışdır. Bu abidələr etnocoğrafi, etnoqrafik, dini, linqvistik, üslubi və s. özəlliklərinə görə bir-birindən nə qədər seçilsələr də, onların bütün rəngarəngliyi yer ruhunun harmoniyasında vəhdət tapır. Çindən İspaniyaya qədər uzanan dünyanın ən uzun (12800 km) ticarət yolunun üzərində bəşəriyyət çini qablardan tutmuş zərif ideyalaradək zəngin mübadilə mədəniyyətinə yiyələnmişdir” [1].

Dövlət müstəqilliyi bərpa edildikdən sonra Azərbaycanda mədəni-humanitar sferanın daha da inkişaf etdirilməsi üçün genişmiqyaslı işlər görülür. Mədəniyyət sahəsində dövlət siyasətinin əsas prinsipləri və vəzifələri 2012-ci ildə qəbul olunmuş “Mədəniyyət haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu”nda [2] öz əksini tapmışdır.

Müstəqilliyin ilk illərində Azərbaycanın daxili iqtisadi şəraitinin formalaşmasında sərmayələrin azlığı Ümummilli lider Heydər Əliyevin 1993-cü ildə hakimiyyətə gəlişi ilə dəyişməsi öz əksini tapmış, ötən əsrin 90-cı illərinin ortalarından etibarən iqtisadi geriləmənin qarşısının alındığı və inkişaf meyillərinin müşahidə olunduğu qeyd olunmuşdur.

Heydər Əliyev siyasətinin uğurlu davamçısı Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi altında inkişaf edən müasir Azərbaycan Respublikası qeyd olunan marşrut boyu yerləşən müxtəlif ölkələrlə iqtisadi və ticari münasibətlərin inkişaf

etdirilməsi ilə yanaşı, yuxarıda qeyd olunan “zərif ideyaların” müzakirəsinin qlobal platformalarından birinə çevrilmişdir.

Mədəni-humanitar sahədə reallaşdırılan kompleks tədbirlər Azərbaycanın mədəni diplomatiyasının əsas tərkib elementlərindəndir. Azərbaycanın xarici mədəni əlaqələrinin inkişafında beynəlxalq təşkilatlarla əməkdaşlıq əhəmiyyətli yer tutur. Bu sırada BMT-nin Sivilizasiyalar Alyansı, YUNESKO, Dünya Turizm Təşkilatı, İSESKO, TÜRKSOY və s. beynəlxalq təşkilatlarla qarşılıqlı əlaqələri ilk növbədə qeyd etmək lazımdır. Azərbaycan Respublikası bu təşkilatların hər birinin fəaliyyətində yaxından iştirak edir və bununla da dünyada mədəni-humanitar sahədə dialoqun genişlənməsinə yardımçı olur.

Heydər Əliyev Fondunun ölkəmizin mədəni-humanitar əlaqələrinin genişlənməsi, mədəni diplomatiyanın alətlərindən istifadə etməklə Azərbaycanın maraqlarının təmin olunması işindəki fəaliyyətini xüsusi qeyd etmək lazımdır.

Hələ 1998-ci il Bakı konfransında iştirak etmiş Avstriya nümayəndə heyətinin başçısı Martin Sacik də “Böyük İpək Yolu”nun bərpasının mədəniyyətlə bağlı aspektlərinə diqqəti daha çox çəkmişdir. Onun fikirlərinə görə, *“bu yol təkca ticari deyil, həm də, ideya və dəyərlər mübadiləsi üçün eyni dərəcədə əhəmiyyətli bir yoldur, buna görə də biz mədəniyyətlərimizin zənginləşməsində bu yolun katalizator kimi çox mühüm funksiyasının da dirçəldiyini unutmamalıyıq... son illərdə bir çox Avropa dəyərləri Qara dəniz, Qafqaz, Mərkəzi Asiya ölkələrində dərin kök salmışdır... nəqliyyat dəhlizinin fəaliyyəti, eyni zamanda Qafqazda və Mərkəzi Asiyada mədəniyyətin müasir səviyyəsi haqqında Avropanın məlumat almasına, bu dəyərlərdən faydalanmasına səbəb olacaqdır”* [3, s.224].

Şərq və Qərb mədəniyyətlərinin, islam və xristian sivilizasiyalarının sərhədində yerləşən Azərbaycan özünün formaca rəngarəng, məzmunca zəngin olan mədəni irsini təbliğ etmək, digər ölkələrin mədəniyyətindən bəhrələnmək və nəticə etibarilə dünya mədəniyyəti xəzinəsinə verdiyi töhfələri artırmaq üçün “Böyük İpək Yolu” layihəsinə xüsusi əhəmiyyət verir və bu istiqamətdə mühüm addımlar atır.

2013-cü il avqustun 16-da Qəbələdə Türkdilli Dövlətlərin Əməkdaşlıq Şurasının III Zirvə toplantısında Qırğızıstan Prezidenti Almazbek Atambayevin Bakı-Tbilisi-Qars dəmir yolunun tikintisi ilə bağlı qeyd etdiyi kimi, *“Əgər biz bu cür ideyaları, belə layihələri həyata keçirsək, bu bizim birliyimizin güclənməsinə şərait yaradacaqdır. Biz bu yolları çəksək, xalqlarımız bir-birinə daha yaxın olacaq və gələcəyimiz ortaq olacaqdır”* [4].

“Böyük İpək Yolu”nun bərpasını sivilizasiyalararası, mədəniyyətlərarası və dinlərarası dialoq olmadan təsəvvür etmək mümkün deyildir. Azərbaycan bu dialoqun təşkilində və genişləndirilməsində də əsas yükün bir hissəsini öz üzərinə götürmüşdür.

2014-cü il fevralın 14-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev tərəfindən təsdiq edilmiş “Azərbaycan Respublikasının Mədəniyyət

Konsepsiyası”nda [5] da Azərbaycanın beynəlxalq mədəni əlaqələrinin genişləndirilməsi ilə bağlı müddəalar öz əksini tapmışdır. Respublikada təhsilin inkişafı istiqamətində atılan addımlar da mədəni-humanitar sahədə həyata keçirilən siyasətin mühüm tərkib hissələrindən biridir. Bu səbəbdən də Azərbaycan hökuməti respublikada təhsilin müasir tələblər səviyyəsinə qaldırılması üçün müxtəlif tədbirlər və layihələr həyata keçirir. 2020-ci ilədək təhsil xərclərinin Ümumi Daxili Məhsulun tərkibindəki payını inkişaf etmiş ölkələrin müvafiq göstəriciləri səviyyəsinə qaldırmaq bir vəzifə kimi qarşıya qoyulmuşdur. Eyni zamanda informasiya-kommunikasiya texnologiyalarının təhsil prosesinə tətbiqini genişləndirmək, bu sahədə elektron xidmətlərin miqyasını artırmaq, Azərbaycan təhsilinin dünya, o cümlədən Avropa təhsil məkanına inteqrasiyasını dərinləşdirmək və s. nəzərdə tutulmuşdur [6]. Müəyyənləşdirilmiş məqsədlərə nail olmaq üçün atılan addımlar Azərbaycan və “Böyük İpək Yolu” üzərində yerləşən ölkələr arasında təhsil sahəsindəki əməkdaşlığın dərinləşməsinə də reallığa çevirir.

Qloballaşma şəraitində mədəniyyətlərarası inteqrasiyanın vacibliyi, dünyada mövcud olan problemlərin həllində sivilizasiyalararası dialoqun əhəmiyyətli rol oynaya biləcəyi müxtəlif illərdə Bakıda təşkil olunan Ümumdünya Mədəniyyətlərarası Dialoq Forumlarının əsas müzakirə mövzusu olmuşdur.

Üçüncü Forumu xüsusi qeyd etmək istərdik. Çünki bu forum çərçivəsində “İpək Yolu – dialoq və fikir mübadiləsi üçün ilkin istiqamətlər” ölkələri birləşdirən, mədəniyyətləri yaxınlaşdıran bu yolda Azərbaycanın vacib rol oynadığı seminar iştirakçıları tərəfindən də yüksək qiymətləndirilmişdir.

Ümumdünya Mədəniyyətlərarası Dialoq Forumunda təmsil olunan ölkələrin, iştirak edən nümayəndələrin dairəsi getdikcə genişlənir. Bu məqam bir tərəfdən mədəniyyətlər arasında dialoqu təşviq edən və xalqları qarşılıqlı əməkdaşlığa səs-ləyən forumların artıq ənənə halını aldığını, digər tərəfdən isə dünyada mədəni-humanitar əməkdaşlığı genişləndirmək istiqamətində Azərbaycanın davamlı siyasət həyata keçirdiyini göstərir.

Azərbaycanın BMT-nin Sivilizasiyalar Alyansı ilə əməkdaşlığı “Böyük İpək Yolu” layihəsi çərçivəsində respublikanın mədəni-humanitar əlaqələrinin inkişafında böyük rol oynayır. Bu əməkdaşlıq dünyada müşahidə olunan etnik, dini və irqi ayrı-seçkiliyin, ksenofobianın, islamofobianın, ekstremizmin qarşısının alınmasına və bu sahədə sivilizasiyalararası dialoqun oynaya biləcəyi müsbət rolun təşviqinə yönəldilmişdir.

2013-cü ildə Nyu-Yorkda Sivilizasiyalar Alyansı və Azərbaycan Respublikası Dini Qurumlarla İş üzrə Dövlət Komitəsi arasında strateji tərəfdaşlıq və əməkdaşlıq haqqında sazişin imzalanması və daha sonra 2016-cı ilin aprelində BMT-nin Sivilizasiyalar Alyansının 7-ci Qlobal Forumunun Bakıda keçirilməsi əlamətdar və əhəmiyyətli bir hadisə idi. Belə ki, “dünyada müxtəlif sivilizasiyalar, dinlər, mədəniyyətlər arasında müşahidə edilən ziddiyyətləri aradan qaldırmaq” üçün Türkiyə və İspaniyanın təşəbbüsü ilə yaradılan Sivilizasiyalar Alyansının 7-ci

Forumunun Bakıda keçirilməsi haqqında qərar bəzi qeyri-sağlam, mədəni irsə barbar münasibəti ilə seçilən bəzi qüvvələrin, xüsusilə də Ermənistanın etirazına səbəb olmuşdur. Buna baxmayaraq qeyd olunan Forum Azərbaycan paytaxtında yüksək səviyyədə təşkil edildi və 147 ölkədən təxminən 1500 nəfərin iştirak etdiyi bu tədbirdə dünyada münaqişələrin, ekstremizmin qarşısının alınması, sülhün və mədəni irsin qorunması ilə bağlı məsələlər müzakirə olundu.

2015-ci il sentyabrın 14-də Moskvada, Azərbaycan təmsilçilərinin də iştirakı ilə keçirilmiş “İpək yolu” II Beynəlxalq Mədəniyyət Forumunda vacib bir addım atılmış, “İpək Yolu – Avrasiya Mədəni Əməkdaşlıq Təşkilatı”nın yaradılması haqqında sazişin imzalanması mədəni-humanitar sahədə yeni platformanın əldə olunması kimi qiymətləndirilə bilər.

“Böyük İpək Yolu” üzərindəki ölkələr arasında elmi əlaqələr universitetlərarası əməkdaşlıq formasında da inkişaf etdirilir. 2010-cu ildən Avrasiya İpək Yolu Universitetləri Konsorsiumu fəaliyyət göstərir. Fəaliyyətində Azərbaycan təmsilçilərinin də iştirak etdikləri bu Konsorsiumu təsis etməkdə məqsəd “Böyük İpək Yolu” üzərində yerləşən dövlətlərdə elm və təhsili, mədəniyyətlərarası dialoqu inkişaf etdirməkdən, mədəni irsi qoruyub saxlamaqdan ibarətdir.

Mədəniyyətlərarası əlaqələrin genişlənməsində musiqinin oynadığı rolun əhəmiyyəti çox böyükdür. Bu sırada Azərbaycanın təşəbbüsü və təşkilatçılığı ilə həyata keçirilən “İpək Yolu” Beynəlxalq Musiqi Festivalını xüsusi qeyd etmək lazımdır. 2010-cu ildən başlayaraq Azərbaycan Bəstəkarlar İttifaqı və Şəki şəhər İcra Hakimiyyətinin təşkilatçılığı, Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi və Azərbaycanın Milli İrsinə Dəstək Fondunun yardımı ilə əsasən qədim Azərbaycan şəhərlərindən olan Şəkiddə keçirilən bu festival bir tərəfdən Azərbaycanın “Böyük İpək Yolu” üzərində yerləşən ölkələrlə mədəni inteqrasiyasına, digər tərəfdən isə respublikanın musiqi mədəniyyətinin daha da inkişaf etməsinə xidmət edir.

2014-cü il iyulun 1-dən 5-dək Şəkiddə “İpək Yolu” V Beynəlxalq Musiqi Festivalı təşkil olunmuşdu və bu musiqi tədbirində Azərbaycan Dövlət Akademik Opera və Balet Teatrı, Azərbaycan Qədim Musiqi Alətləri Ansambli, Bakı Marionet Teatrı, “İstanbul Modern Folk Muzik Topluluğu”, “Nriyaruqa” Hindistan mahnı və rəqs qrupu, Çin mahnı və rəqs ansambli, Sankt-Peterburq “Ermitaj” Dövlət simfonik orkestri öz ifalarını təqdim etmişlər [7, s.115].

2017-ci il iyunun 27-dən iyulun 1-dək “Böyük İpək Yolu” coğrafiyasında yerləşən bir sıra ölkələrin musiqi kollektivləri yenidən Şəki şəhərinə, “İpək Yolu” VIII Beynəlxalq Musiqi Festivalına topladılar. İştirakçılar arasında Azərbaycan Respublikası Dövlət Sərhəd Xidmətinin Nümunəvi-Hərbi Orkestri, Azərbaycan Qədim Musiqi Alətləri Ansambli, Qara Qarayev adına Azərbaycan Dövlət Kamera Orkestri, Türkiyənin İzmir Dövlət Türk Dünyası Rəqs və Musiqi Topluluğu, İranın “Təbriz” rəqs qrupu, Gürcüstanın “Tolige” uşaq xoreoqrafik ansambli,

Yaponiyanın “Va-Liqa” musiqi qrupu, Macarıstanın “Guessous Mesi Trio” qrupu, Polşalı ifaçı Ania Broda yer almışlar [8, s.129].

“Böyük İpək Yolu” layihəsi çərçivəsində Azərbaycan musiqiçilərinin fəaliyyəti Şəkidə keçirilən musiqi festivalları ilə məhdudlaşmır. Onlar digər ölkələrdə təşkil olunan tədbirlərin də fəal iştirakçılarna çevrilmişdir. Belə musiqi tədbirlərindən biri 2015-ci ilin aprelində Avstriyanın paytaxtı Vyanada keçirilmiş və “İpək Yolu boyunca musiqi səyahəti” adı altında təşkil olunmuş bu konsertdə Çin, Monqolustan, Özbəkistan, Tacikistan, Azərbaycan, Türkiyə, Rusiya və digər ölkələrin musiqiçiləri iştirak etmişlər [9].

2017-ci ilin mayında Pekində “İpək Yolu üzərində yerləşən ölkələrin musiqi təhsili üzrə vahid bölgə, vahid yol” adlı musiqi tədbiri keçirildi. Tədbir tarixi “İpək Yolu” üzərində yerləşən ölkələrin musiqi təhsili müəssisələri arasında əməkdaşlığa nail olmaq məqsədi daşıyırdı. Çinin 10-dan çox konservatoriyasının, 13 ölkənin musiqi təhsili müəssisələrinin, o cümlədən Bakı Musiqi Akademiyası təmsilçilərinin də iştirak etdikləri tədbirdə “Vahid bölgə, vahid yol – musiqi təhsili ittifaqı haqqında saziş” imzalandı. Bu tədbir çərçivəsində keçirilən konfransda Bakı Musiqi Akademiyasının prorektoru Yeganə Axundova “İnteqrasiya – Azərbaycanda professional musiqi təhsili tarixinin inkişaf prinsipləri kimi” mövzusunda məruzə etmişdir [10].

Dünyanın gözəlliklərinin üst qata çıxarılması, bəşəri ideyaların universallaşdırılması, ayrı-ayrı xalqların mədəniyyətlərinin spesifik xüsusiyyətlərinin işıqlandırılması işində rəssam fırçası tükənməz imkanlara malikdir. İstər keçmişin, istərsə də, müasir dövrün məşhur rəssamlarının əsərləri insanların zövqünün formalaşmasında, ruhunun tərbiyə olunmasında böyük rol oynayır, onlara humanist dəyərlər aşılayır.

Təsviri incəsənət “Böyük İpək Yolu” coğrafiyasında qərar tutmuş xalqların, o cümlədən Azərbaycan xalqının mədəniyyətində də əhəmiyyətli yer tutur. Bu xalqların yetişdirdikləri rəssamların öz əsərləri vasitəsi ilə ötürdükleri siqnallar, irəli sürdükleri ideyalar sülhə, əmin-amanlığa çağırır, zorakılığa, ayrı-seçkiliyə və digər eybəcərliklərə qarşı mübarizəyə səsləyir, mədəniyyətlərarası inteqrasiyaya yardım edir. Bu baxımdan “Böyük İpək Yolu” ölkələrində təşkil olunan rəsm əsərlərinin sərgiləri müsbət hal kimi qiymətləndirilməlidir. Azərbaycan belə sərgilərin keçirilməsinin təşəbbüsçüləri və təşkilatçıları arasında özünəməxsus yer tutur. Buna misal olaraq 2017-ci il oktyabrın 25-də Bakıda Heydər Əliyev Mərkəzində “İpək Yolu Odisseyi” sərgisi açıldı. “Hennessy X.O.” və “National Geographic” jurnalının təqdimatı ilə Fransanın Konyak əyalətində start götürmüş “İpək Yolu Odisseyi”nin Bakıdakı sərgisində 7 rəssamın – Azərbaycandan Rəşad Ələkbərov, Türkiyədən Burçak Bingöl, Gürcüstandan Roko İremaşvili, Özbəkistandan Vyaçeslav Useynov, Qırğızıstandan Viktor Simev, Qazaxıstandan Asxat Axmedyarov və Çindən Yin Xiuzhenin əsərləri nümayiş etdirilmişdir [11].

Azərbaycan “Böyük İpək Yolu” ölkələrinin mədəniyyət nümunələrinin

nümayiş olunduğu sərgilərin təşkilində və keçirilməsində də yaxından iştirak edir. Belə sərgilərdən biri – “İpək Yolu” mədəniyyət festivalı 2012-ci ilin oktyabrında ABŞ-ın Hyuston şəhərində TÜRKSOY-un təşkilatçılığı ilə keçirilmişdir. Bu qəbildən olan digər bir sərgi – “İstanbul-Gyeongju Dünya Kültür Expo 2013” sərgisi 2013-cü il avqustun 30-dan sentyabrın 22-dək İstanbul şəhərində təşkil olunmuşdur. Türkdilli ölkələrin və Cənubi Koreya nümayəndələrinin iştirak etdiyi sərgidə Azərbaycan xalçaları, dekorativ-təbii sənət nümunələri də nümayiş etdirilmişdir [12].

Azərbaycan “Tolerantlığın İpək Yolu” marşrutunda da yer almışdır. 2013-cü ilin sentyabrında Dini Qurumlarla İş üzrə Dövlət Komitəsinin təşkilatçılığı ilə “Milli Tolerantlıq Mərkəzi” layihəsi çərçivəsində mədəniyyətlərarası və dinlərarası dialoq və tolerantlıq barədə araşdırmalar aparan beynəlxalq ekspertlərdən ibarət qrup Azərbaycana səfər etmişdir. Qrup iştirakçıları Şamaxının tarixi abidələri, ilk növbədə 743-cü ildə inşa edilmiş Cümə məscidi ilə tanış olmuş, bundan sonra isə “Tolerantlığın İpək Yolu” marşrutunda yer alan və Azərbaycanın tolerantlıq tarixini özündə əks etdirən digər abidələri ziyarət etmişlər [13].

“Böyük İpək Yolu” layihəsi çərçivəsində Azərbaycanın mədəni-humanitar əlaqələri sistemində film festivalları da müəyyən rol oynayır. 2014-cü ilin oktyabrında Çinin Sian şəhərində keçirilən, 25 ölkənin təqdim etdiyi 147 filmin nümayiş olunduğu Beynəlxalq İpək Yolu film festivalında Azərbaycan iki filmə – “Axınla aşağı” və “Mayak” bədii filmləri ilə iştirak etmişdir. Filmlərin hər ikisi festivalın mükafatına layiq görülmüşdür [14].

Xarici aləmlə mədəni-humanitar əlaqələrin genişləndirilməsində, milli mədəniyyətin dünyada təbliğində turizmin xüsusi yeri vardır. Müasir dövrdə turizm global iqtisadiyyatın sürətlə inkişaf edən sahələrindən birinə çevrilmiş, inkişaf etməkdə olan ölkələrin, o cümlədən Azərbaycanın qarşısında yeni imkanlar açmışdır. Azərbaycan Respublikasında həyata keçirilən turizm siyasətinin əsas istiqamətlərindən biri azərbaycanlıların yaratdıqları mədəni irsi, onun bəşəri və humanist xarakter daşdığını dünyaya təqdim etməkdən ibarətdir.

1999-cu il iyunun 4-də Ümummillə lider Heydər Əliyev tərəfindən təsdiq edilmiş “Turizm haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu” və sonrakı illərdə bu Qanuna edilmiş düzəlişlər Azərbaycanın əlverişli turizm potensialından istifadə etmək qaydalarını tənzimləyir. Bundan başqa “beynəlxalq turizm təşkilatlarında Azərbaycan Respublikasının nümayəndəliyini təşkil etmək, turizmin inkişafına dair beynəlxalq proqramın işlənilib hazırlanmasında iştirak etmək, turizm sahəsində əməkdaşlıq üzrə müqavilələr bağlamaq və onların həyata keçirilməsi mexanizmini işləyib hazırlamaq” turizm sahəsində dövlət vəzifələri sırasına daxil edilmişdir [15].

Turizm sahəsində “İpək Yolu” ölkələri ilə əməkdaşlıq, həmin ölkələrin təcrübəsi ilə tanışlıq geniş turizm potensialına malik olan Azərbaycanda bu sahənin inkişafı üçün yeni imkanlar yaradır. 2012-ci ildə “İpək Yolu təamları” ərzaq,



mədəniyyət və turizm beynəlxalq konfransının Bakıda keçirilməsi bu mənada təqdirəlayiq hal kimi qiymətləndirilməlidir.

Dünyada turizmin inkişafı ilə bağlı məsələlərin müzakirə olunduğu bu tədbirdə Azərbaycanın bu sahədəki rolu xüsusi olaraq vurğulanmışdır. Dünya Turizm Təşkilatının baş katibi Taleb Rifai, icraçı direktoru Zoltan Somogi Azərbaycanda turizmin inkişafı ilə bağlı reallaşdırılan tədbirləri yüksək qiymətləndirmiş, respublikada bu sahədə heyvətəmiz dəyişikliklərin olduğunu vurğulamışlar [16]. Bütün bunlar Azərbaycanın təcricən inkişaf etmiş turizm ölkəsinə çevrildiyini sübut edir.

Birləşmiş Millətlərin Ümumdünya Turizm Təşkilatı və Türkdilli Dövlətlərin Əməkdaşlıq Şurası arasında əməkdaşlıq haqqında 2015-ci ildə imzalanmış Memorandum da tarixi “İpək Yolu” boyunca turizm əməkdaşlığını inkişaf etdirməyi də nəzərdə tutur [17].

Azərbaycanda “Böyük İpək Yolu” mədəni turizm marşrutlarının müəyyən olunması da diqqəti cəlb edən məqamlardandır. Bura şərti adları “Aleksandr Düma Qafqazda”, “Azərbaycanda şərab yolu”, “Azərbaycanda alman izləri”, “Azərbaycanda polyak izləri”, “Babaların tarixi zəfər və şəhadət yolu” və Naxçıvanda “Nuhun gəmisini” olan marşrutlar daxildir [18]. Qeyd olunan marşrutlar “Böyük İpək Yolu” coğrafiyasında tarixən və müasir dövrdə cərəyan etmiş proseslərlə tanış olmaq və onları beynəlxalq səviyyədə təbliğ etmək baxımından son dərəcə maraqlıdır.

Azərbaycanın beynəlxalq turizm mərkəzlərindən birinə çevrildiyini 2016-cı ildə Dünya Turizm Təşkilatı tərəfindən beynəlxalq səyahətçilər arasında keçirilən sorğunun nəticəsinə əsasən hazırlanmış “İpək Yolu üzrə səyahətlər sahəsində tendensiyalar” adlı məruzədə Azərbaycan “İpək Yolu” turizm marşrutunda yer almış ilk on ölkə sırasına daxil edilmişdir [19].

Əldə olunan müsbət nəticələrlə yanaşı, Azərbaycanda turizmin intensiv inkişafına mane olan amillər də mövcuddur. Bir sıra turizm obyektlərində infrastrukturun, xidmətin beynəlxalq standartlardan geri qalmasını, orta təbəqə nümayəndələri üçün nisbətən ucuz mehmanxanaların azlığını, nəqliyyat xərclərinin, xüsusilə də hava nəqliyyatı xərclərinin bahalığını və s. qeyd etmək olar. Bu problemlərin aradan qaldırılması Azərbaycanı turistlər üçün daha cəlbedici ölkəyə çevirə bilər.

Beləliklə, qlobal sülh və təhlükəsizliyə təhdidlərin hələ də qaldığı, dünyada mövcud və potensial münaqişə ocaqlarının saxlanıldığı, etnik, dini və irqi xüsusiyyətlərə görə ayrı-seçkilik hallarının müşahidə olunduğu bir zamanda xalqlar və ölkələr arasında mədəni-humanitar əlaqələrin inkişaf etdirilməsi xüsusi əhəmiyyət kəsb edir, çünki mədəniyyətin əsasında humanizm, dialoq, qarşılıqlı hörmət və anlaşma durur.

Bu gün Azərbaycan həm də turizm ölkəsi kimi inkişaf edir. Turizm sənayesinin respublikada nisbətən yeni olmasına, bu sahədə müəyyən problemlərin

hələ də qalmasına baxmayaraq Azərbaycana gələn turistlərin sayı ildən-ilə artır. Turizm sahəsində Azərbaycanın əməkdaşlıq etdiyi ölkələr sırasında “Böyük İpək Yolu”nun üzərindəki ölkələr xüsusi yer tutur. Məhz bu ölkələrlə əməkdaşlıq şəraitində turizmin inkişafına yönəlmiş konkret layihələr həyata keçirilir və yeni turizm marşrutları müəyyənləşdirilir.

Bundan əlavə 2000-ci ildən etibarən ölkənin ÜDM dinamikasında sürətli sıçrayış yaşanmış, 2000-ci ildə 4718,1 mln manat təşkil edən ÜDM-un səviyyəsi yüksələn xətt üzrə inkişaf etməklə 2017-ci ilin ilk yarısında 31310,6 mln manat təşkil etməsində və dinamik iqtisadi inkişafda Bakı-Tbilisi-Ceyhan neft və Bakı-Tbilisi-Ərzrum qaz kəmərlərinin istifadəyə verilməsinin bilavasitə rolu olmuşdur. Müxtəlif dövlət proqramları ilə yanaşı, bu istiqamətdə SOCAR-ın həyata keçirdiyi sosial layihələr də xüsusi yer almışdır. Qeyd olunan iqtisadi dinamika ölkənin inkişafı ilə yanaşı, təhlükəsizliyinin təmin olunması və əhəlinin sosial səviyyəsinin yüksəldilməsinə xidmət edən amilləri formalaşdırır.

“Böyük İpək Yolu”nun keçdiyi trayektoriya geniş türkdilli xalqların və müsəlman əhəlinin sıx inteqrasiyasını tələb edir. İstər türkdilli dövlətlərin birgə fəaliyyətini müəyyən müxtəlif regional layihələr, istərsə də islam ölkələrinin global əməkdaşlığı baxımından Azərbaycanın rolu danılmaz əhəmiyyətə malikdir.

Beləliklə, “Böyük İpək Yolu”nun bərpasının təhlili yuxarıda qeyd olunan proseslərin Azərbaycan Respublikasının xarici siyasət konsepsiyasındakı yerini əsaslandırmaq imkanı verir. “Böyük İpək Yolu”nun marşrutu üzrə formalaşan münasibətlər sistemi Azərbaycanın geosiyasi imkanlarını artırmaqla ölkəmizin regional liderliyinin möhkəmlənməsində, eləcə də irimiqyash beynəlxalq layihələrin icrası innovativ yanaşmanın tətbiqinə və dövlət institutlarının fəaliyyətinin optimallaşdırılmasına müsbət təsir göstərmiş, struktur islahatlarının miqyasını genişləndirmişdir.

## ƏDƏBİYYAT

1. *Ulusel R.* Mədəniyyətlərin İpək Yolu Azərbaycanın dünya birliyinə inteqrasiyasının siyasi-mədəni konsepti kimi / Elektron resurs: <http://www.dgtyb.az/>
2. Mədəniyyət haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu / Elektron resurs: <http://www.president.az/>
3. *İsakov H.V.* Azərbaycan Respublikasının “Böyük ipək yolu”nun bərpasında iştirakı (1991-2005-ci illər). Bakı: Şərq-Qərb, 2011, 284 s.
4. Qəbələdə Türkdilli Dövlətlərin Əməkdaşlıq Şurasının III zirvə toplantısı keçirilmişdir / Elektron resurs: <http://president.az/>
5. Azərbaycan Respublikasının Mədəniyyət Konsepsiyası / “Mədəniyyət” qəz., Bakı, 2014, 18 iyul
6. Azərbaycan 2020: gələcəyə baxış” inkişaf konsepsiyası / Elektron resurs: <http://www.president.az/>

7. “İpək yolu” V Beynəlxalq Musiqi Festivalı/ Elektron resurs: <http://www.silkroad-az.com/>
8. “İpək Yolu”nda növbəti görüşlərədek. Şəkiddə ənənəvi beynəlxalq musiqi festivalı uğurla başa çatıb / “Mədəniyyət” qəz., Bakı, 2017, 5 iyul
9. *Abdullayeva S.* “İpək Yolu boyunca musiqi səyahəti” / “525-ci qəzet”, Bakı, 2015, 18 aprel
10. İpək Yolu üzərində yerləşən ölkələrin musiqisi Pekində keçirilən beynəlxalq tədbirdə ölkəmizi Bakı Musiqi Akademiyası təmsil edib / “Mədəniyyət” qəz., Bakı, 2017, 17 may
11. “İpək Yolu Odisseyi” Bakıya gəlib / “Mədəniyyət” qəz., Bakı, 2017, 27 oktyabr
12. İpək Yolu üzərində mədəniyyət körpüsü / “Mədəniyyət” qəz., Bakı, 2013, 18 sentyabr
13. “Tolerantlığın İpək Yolu marşrutu” / “Mədəniyyət” qəz., Bakı, 2013, 4 sentyabr
14. *Cəfərov Ş.* Azərbaycanın iki filmi İpək Yolu Beynəlxalq film festivalının mükafatına layiq görülüb / “Azərbaycan” qəz., Bakı, 2014, 28 oktyabr
15. Turizm haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu / Elektron resurs: <http://www.azstand.gov.az>
16. *Abdullayeva F.* İpək Yolu yenə Azərbaycandan keçir. Tarixi yol üzərində turizm əməkdaşlığı Bakıda müzakirə olundu / “Mədəniyyət” qəz., Bakı, 2013, 24 aprel
17. Memorandum İpək Yolu boyunca turizmin inkişafına töhfə verəcək / “Mədəniyyət” qəz., Bakı, 2015, 1 iyul
18. “Böyük İpək Yolu” mədəni turizm marşrutu yaradılacaq. Mövcud marşrutlar yenidən tədqiq ediləcək / “Mədəniyyət” qəz., Bakı, 2016, 21 dekabr
19. İpək Yolu üzrə səyahətlər / “Mədəniyyət” qəz., Bakı, 2016, 30 mart

Redaksiyaya daxil olub 10.03.2021